

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АПК

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра фінанси і кредит,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 82,
тел.: 596176

Анотація. У статті досліджено комплекс питань теоретичного й практичного характеру, які пов'язані з інвестиційним забезпеченням АПК. Розглянуто основні особливості інвестиційного забезпечення. Обґрунтовано економічне регулювання агропромислового виробництва.

Ключові слова: інвестиція, інвестиційна діяльність, інвестиційне забезпечення.

Annotetion. This article explores the complex issues of theoretical and practical nature, related to the provision of agricultural investment. The main features of investment security. Substantiates the economic regulation of agricultural production.

Key words: investment, investment activity, investment security.

Вступ. Недостатнє інвестиційне забезпечення реалізації низки перспективних проєктів є повільне переведення аграрної сфери України на модель інноваційного розвитку. Низька інвестиційна привабливість окремих сегментів національного АПК зумовлена незавершеністю і половинчастим характером інституціональних перетворень у сфері землекористування, а також значними інституціональними розривами між задекларованими пріоритетами аграрної реформи й реальним станом економічних відносин. Саме тому в працях провідних вітчизняних учених і близького зарубіжжя в останній період активно акцентується увага на окремих аспектах інвестиційної діяльності в АПК України. Зокрема, цією проблематикою активно займаються А.Алтухов, М.Ашинова, А.Белокопитов, В.Белоусов, О.Бородіна, М.Бутко, Ю.Валєєва, А.Гордєєв, О.Гуторов, М.Дем'яненко, О.Дорджієва, В.Жаравін, М.Зубець, Р.Ісянов, Т.Калашникова, С.Кваша, І.Кириленко, Н.Мазур, В.Марцин, П.Саблук, Л.Смолій, М.Терешина, І.Храмцов та ін. Особливо звертається увага на імплементацію у вітчизняну практику прогресивних схем оподаткування, кредитування і страхування, способах накопичення власних інвестиційних ресурсів суб'єктами аграрного підприємництва, диверсифікацію інструментів фінансової підтримки сільськогосподарських виробників, а також урахуванні екологічного чинника при розробці інвестиційної стратегії потужних агропромислових об'єднань.

Постановка завдання – обґрунтувати концептуальні підходи в інвестиційному забезпеченні АПК на основі економічного регулювання агропромислового виробництва.

Результати. Пропонується активізувати інвестиційний процес в АПК. Вдале розв'язання проблем у цьому напрямі залежить від поетапності розбудови інфраструктури села на депресивних територіях. Проте, як і раніше, спостерігається вульгарна недооцінка ролі та значення сільського господарства в економіці країни. У національному сільському господарстві нині зайнята одна третина сукупних трудових ресурсів країни, а на Заході – близько 3%. Але, як відомо, скорочення аграрної зайнятості в західних державах було підсумком тривалого історичного періоду. При цьому воно відбувалося на тлі підвищення продуктивності аграрної праці, не призводило до зростання бідності, не супроводжувалося збільшенням імпорту сільськогосподарської продукції. Жодна із цих умов у 90-ті роки в Україні не була дотримана [11].

Окремі економісти вважають, що складне фінансове становище сільгоспідприємств зробило їх непривабливими для сторонніх інвесторів. Унаслідок цього різко знизилися інвестиційні можливості підприємств, тому що основним джерелом інвес-

тицій в основний капітал тепер є їхні власні кошти, які через відсутність прибутку обмежувалися лише амортизацією. Сума останньої неухильно знижувалася у зв'язку з перевищенням вибуття основних засобів над їх уведенням в експлуатацію [2]. Незважаючи на таке непросте становище, привабливість аграрного сектора стає дедалі помітнішою. Перед Україною відкриваються широкі перспективи у зв'язку зі світовою продовольчою кризою, зростанням попиту на біопаливо, відсутністю можливості розширювати посівні площі й нарощувати продуктивність сільського господарства основних аграрних країн. А вступ України до СОТ відкриває для нашої держави нові можливості, особливо у сфері АПК. Як стверджують спеціалісти, на вітчизняній економіці наслідки третьої хвилі світової кризи повною мірою ще не позначилися. Серед основних можливих наслідків експерти, передусім, називають підвищення ролі експортно-орієнтованих виробництв і перерозподіл фінансових ресурсів в економіці на користь сировинних секторів. Тому за умов продуманої політики країни стосовно сільського господарства ця сфера може стати однією з найстабільніших складових економіки [9].

У зв'язку із цим останнім часом набрало важливого значення дослідження і впровадження перспективних форм інвестиційного забезпечення реалізації господарських і природоохоронних проектів у галузі сільськогосподарського виробництва.

Рівноважний стан аграрної економіки означає, що вона почне функціонувати переважно на основі ринкових механізмів при державній підтримці формування необхідних інститутів розвитку. Перехід на інноваційний шлях передбачає не тільки модернізацію технологій виробництва продукції рослинництва й тваринництва, а й зміну галузевої структури, форм організації виробництва та методів управління. При продовженні активної діяльності державних і муніципальних органів управління з бюджетної підтримки аграрного сектора можна реально завершити специфікацію прав власності на землю в сільськогосподарських організаціях, реструктуризацію значної частини багатогалузевих сільгосппідприємств, формування інфраструктури збуту сільгосппродукції. Будуть помітні й результати першого етапу модернізації аграрного виробництва на інноваційно-інвестиційній основі [6].

Вирішення питань, пов'язаних з оптимізацією рівня інвестиційного забезпечення, вимагає розгляду стану розвитку інвестиційної діяльності та інвестиційної привабливості сільського господарства. Економічне зростання, що намітилося останніми роками (до розгортання світової економічної кризи), активізувало фактори, які стимулюють інвестування галузі. Інвестиційна привабливість вітчизняного аграрного сектора почала підвищуватися, що сприяло підвищенню темпів приросту інвестицій у його основний капітал. Значною мірою це зумовлено тим, що розвиток АПК задекларовано на рівні держави як пріоритетний у вітчизняній економіці.

Джерелами економічного зростання є нарощування виробництва продукції, підвищення продуктивності праці, ефективне використання ресурсів. Збільшення капіталу відбувається шляхом проведення інвестицій.

При цьому не можна забувати, що в просторовому відношенні Україна особлива, унікальна держава, єдина у своєму роді. У нас зосереджено 2% сільськогосподарських угідь світу. Проте помилково відносити сільське господарство до галузі, що тільки виробляє продовольство. Тут ідеться також про такі життєво важливі функції, як рекреація, туризм, самотутня культура, здійснення контролю над територіями, відтворення здорового населення, виробництво екологічно чистої продукції й лікарських рослин, збереження джерел чистої питної води і т. д. Ці блага не можна оцінювати тільки з позиції ринку (окремі з них просто безцінні), адже вони відіграють виняткову роль у розвитку країни, її майбутньому. Тому необхідно формувати нове ставлення до сільської місцевості та сільськогосподарської діяльності. Сільськогосподарські території становлять ареал традиційних занять і традиційної культури для більшості населення

України, а їхнє скорочення загрожує знищенням власного автентичного соціально-генетичного й культурного коду, що складався століттями [11].

У процесі реформування аграрного сектора країн пострадянського табору сформувалася різнотипна структура господарюючих суб'єктів. В аграрному секторі нині функціонують чотири типи господарств: сільськогосподарські комерційні організації корпоративного типу; державні й муніципальні унітарні підприємства; селянські (фермерські) господарства; господарства населення, що включають особисті господарства, садівництво та городництво громадян.

Адаптації більшості сільгосппідприємств до ринкових умов, що формуються, заважає їх нераціональна багатогалузева структура виробництва, яка успадкована від радянського періоду і характеризується технологічною відсталістю та нераціональністю організації виробництва. Потрібна їх ринково орієнтована реструктуризація, щоб організувати ведення кожного виду товарного виробництва як спеціалізованого самостійного бізнесу.

Стратегічним завданням аграрної політики держави в економічній сфері є, насамперед, формування ефективного конкурентоспроможного агропромислового виробництва, здатного гарантувати продовольчу безпеку країни, і нарощування експорту окремих видів сільськогосподарської продукції й продовольства. Основою для підвищення ефективності виробництва в АПК і доходів сільського господарства є зростання технологічного рівня аграрного виробництва, упровадження ресурсозберігаючих та екологічно чистих технологій у результаті підтримки відповідних досліджень і введення системи консультування в сільському господарстві.

Пріоритетною останнім часом стала проблема розвитку виробничої інфраструктури та системи збуту сільськогосподарської продукції. Із введенням в експлуатацію перших великих тваринницьких комплексів відразу виявилася нестача сучасних підприємств із переробки тваринницької продукції. Держпрограма передбачає підтримку відповідних проектів. Спільно з галузевими спілками й асоціаціями сільгоспвиробників виробляються конкретні рішення та оперативні заходи, які повинні забезпечити збалансованість технологічних ланцюжків від виробництва сільгосппродукції до збуту продуктів харчування [4].

Зростають процентні ставки щодо кредитів, передусім, інвестиційних: тепер вони на 3–4% більші, ніж рік тому. Посилюється дефіцит кредитних ресурсів. Сільгоспвиробники зазначають, що дедалі важче одержати кредит, причому як на короткий термін для виконання весняно-польових робіт, так і під здійснені та забезпечені заставами інвестиційні проекти. Немає закону, що регулює земельні відносини. Необхідно максимально спростити обіг земельних паїв і процедуру оформлення земель сільськогосподарського призначення [4].

Необхідним є закон про торгівлю, який на продовольчому ринку забезпечуватиме баланс інтересів виробників продуктів харчування, організацій роздрібної торгівлі та споживачів.

Рентабельність аграрного бізнесу – одна з найактуальніших проблем сьогодення. Допомогти, підтримати намагається держава, вижити й щонайменше не мати збитків – мета виробників сільськогосподарської продукції, вигідно вкласти кошти й одержати прибутки – інвесторів, що стоять перед дилемою: чи збільшувати обсяги інвестицій у вітчизняне сільське господарство, чи залишити цей бізнес у зв'язку з ненадійними й нестабільними “рамковими” умовами.

Останнім часом дедалі частіше можна побачити інформацію про зростання інвестиційної привабливості агропромислового комплексу в цілому та сільського господарства України зокрема. Щороку українські чиновники й економісти починають з оптимістичного прогнозу припливу іноземних інвестицій у вітчизняний АПК. Суми називаються різні, але перспективи окреслюються неоднозначні. Проте відсутність в Украї-

ні повноцінного ринку землі та низькі темпи інтеграції в європейські ринки поки що не дали змоги нашим аграріям повною мірою відчувати на собі привабливість співпраці з іноземними компаніями.

Проте слід визнати, що з кожним роком дедалі більше українських компаній виводять свою продукцію на ринок ЄС і більше іноземних інвестицій надходить у вітчизняні переробні підприємства або у вирощування зернових та олійних культур.

В Україні іноземний капітал нині особливо необхідний у тих сферах економіки, активізація яких дасть змогу вивести її з кризового стану, зняти наростаюче соціальне напруження в суспільстві. Це, насамперед, виробництво продуктів харчування, товарів широкого попиту й послуг, ліків, іншої життєво важливої продукції. Справа тут не лише в тому, щоб забезпечити населення необхідними товарами та послугами, а й здійснити їх імпортозаміщення, звільнивши валютні ресурси, що витрачаються на імпорт товарів народного споживання або сировини для їх виробництва.

Реконструкції та модернізації за участю іноземного капіталу потребує практично все агропромислове господарство України – від первинних виробничих процесів у сільському господарстві до випуску кінцевого продукту й доведення його до споживача. Тут у край необхідно підвищити продуктивність і знизити втрати, забезпечити більш глибоку та комплексну переробку первинної сировини з метою значного збільшення виходу кінцевої продукції й поліпшення її споживчих якостей. Зниження втрат сільськогосподарської сировини та поглиблення її переробки стосується тих сфер, де за участю іноземного капіталу можна в короткі строки одержати значний економічний ефект, зокрема, шляхом створення порівняно невеликих підприємств, що не потребують великих вкладень і забезпечують швидку окупність початкових витрат при невисокому ступені ризику для іноземних інвесторів.

Україна надалі залишається привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів, зокрема, її АПК як один із найбільш безпечних об'єктів капіталовкладень. Адже в нашій державі налічується 46 млн споживачів зі зростаючими ринками продуктів харчування, і в перспективі Україна – один із провідних світових виробників сільськогосподарської продукції.

Нині у світі є два регіони, які мають потенціал зростання: Латинська Америка з Бразилією та Аргентиною і держави Чорноморського регіону – Росія, Казахстан та Україна. Саме в нашій державі найкращі стартові умови, адже вона розташована найближче до ринків Близького Сходу й Північної Африки.

Недостатність власних ресурсів, обмеження доступу до кредитних ресурсів банків та їхнє суттєве подорожчання приводять до посилення ролі держави в забезпеченні інвестицій. Один з аспектів втручання держави в процеси капіталоутворення пов'язаний з асигнуваннями державного бюджету на капіталовкладення, за допомогою яких держава прагне певною мірою впливати на ринкову кон'юнктуру й економічне зростання, стан попиту й обсяг внутрішнього ринку.

Ресурсні можливості участі держави щодо фінансування інвестиційних процесів значно відстають від розрахованої потреби. Тому при розподілі бюджетних коштів слід керуватися чітко визначеними державними пріоритетами з урахуванням ступеня забезпечення внутрішніх потреб країни в продовольстві й продовольчій безпеці [9].

Поглиблення світової економічної кризи зумовило негативні наслідки для інвестиційного клімату, основним з яких стало різке зменшення здатності підприємств АПК залучати інвестиційні ресурси в необхідних розмірах за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел. У нинішній ситуації навіть великі підприємства змушені переглянути інвестиційні плани й відмовитися від великих витрат, підтримуючи лише діючі потужності, що, насамперед, спричинено гострим дефіцитом кредитних ресурсів.

Регулювання економічних відносин у державі має здійснюватися таким чином, щоб вони сприяли еквівалентному обміну між сільським господарством та іншими сферами економіки, давали змогу через механізми розподільчих відносин одержувати однакову прибутковість виробництва в різних галузях і продуктивних підкомплексах АПК. Для цього держава повинна відігравати особливу роль в інвестиційному регулюванні (рис. 1).

Рис. 1. Схема економічного регулювання агропромислового виробництва

Доцільно зауважити, що зміна концентрації інвестиційних ресурсів на одиницю площі та показників ефективності сільськогосподарської діяльності перебувають у прямій залежності, проте в умовах загострення фінансової кризи й спричиненого нею обмеження доступу аграріїв до фінансових ресурсів виникає необхідність визначення

розміру вкладень, які забезпечуватимуть хоч і не найвищі результативні показники, проте даватимуть найбільшу віддачу.

Підтверджує цей висновок також той факт, що виробнича діяльність підприємств цієї групи забезпечила найвищий рівень рентабельності серед інших – 17,9% у середньому по групі. Отже, максимальна економічна ефективність від здійснення інвестицій досягається за нижчого рівня інвестиційного забезпечення, ніж при максимальному обсязі валової продукції та величині чистого прибутку.

Стан інвестиційного забезпечення аграрних підприємств окремих регіонів свідчить, що на сучасному етапі розвитку сільського господарства перед товаровиробниками стоїть завдання раціонального використання інвестиційних ресурсів, які надходять у галузь. Із цього погляду пріоритетним стає не величина приросту інвестицій, а підвищення ефективності їх використання, якісний склад, поліпшення структури й напрямів інвестиційного забезпечення, спрямування коштів на застосування новітніх технологій і техніки, що в остаточному підсумку сприятиме поліпшенню результатів господарювання аграрних підприємств області [10].

Висновок. Залученню іноземних інвестицій для АПК повинні сприяти: мобілізація коштів усіх джерел інвестиційних ресурсів, їхнє ефективне використання; активна інтеграція України в європейські й світові природоохоронні процеси; формування відповідних умов та ефективної системи залучення іноземних інвестицій як в економіку України в цілому, так і охорону довкілля й використання природних ресурсів; активізація інвестиційної діяльності та формування привабливого інвестиційного іміджу України.

Стратегічним напрямом державного регулювання земельних відносин має стати фінансова допомога з державного бюджету, націлена на розвиток сільських територій. Надання такої допомоги мають передувати заходи розмежування її для потреб розвитку сільського господарства й сільського населеного пункту. Успішна реалізація напрямів державного регулювання земельних відносин стане можливою лише завдяки безпосередній участі в них регіональних та макрорегіональних інвестиційних фондів. Розширене відтворення сільськогосподарського виробництва за рахунок активізації інвестиційного процесу на рівні регіону передбачає формування фінансових фондів і використання різноманітних форм фінансово-кредитного забезпечення. Важливим завданням є формування інвестиційних програм, дослідження інвестиційних можливостей, техніко-економічне обґрунтування запропонованих проектів, відбір інвестиційних проектів, підготовка контрактної документації за проектами, здійснення будівельно-монтажних робіт, експлуатація об'єкта, визначення інвестиційного доходу. Активізація інвестиційної діяльності в аграрній сфері – запорука відродження соціальної інфраструктури села.

1. Артимонова І. В. Основні напрями формування інформаційної системи управління маркетинговою діяльністю сільськогосподарських підприємств регіону / І. В. Артимонова, О. М. Варченко // Економіка та управління АПК. – 2011. – № 81. – С. 3–9.
2. Белокопытов А. Инвестиционная составляющая эффективного использования ресурсного потенциала в сельском хозяйстве / А. Белокопытов, О. Жарова // АПК: экономика, управление. – 2009. – № 7. – С. 49–53.
3. Гилка М. Залучення прямих іноземних інвестицій в оновлення основного капіталу сільськогосподарських підприємств Чернівецької області / М. Гилка // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2010. – С. 105–109.
4. Гордеев А. Приоритетные направления долгосрочной аграрной политики / А. Гордеев // АПК: экономика, управление. – 2008. – № 4. – С. 2–7.
5. Інвестиційна привабливість аграрно-промислового виробництва регіонів України / [Саблук П. Т., Кісіль М. І., Коденська М. Ю. та ін.] ; за ред. М. І. Кісіля, М. Ю. Коденської. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 478 с.

6. Исянов Р. Совершенствовать земельные отношения в аграрном секторе экономики / Р. Исянов // АПК: экономика, управление. – 2008. – № 9. – С. 27–30.
7. Калашнікова Т. В. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектора економіки / Т.В. Калашнікова // Економіка АПК. – 2009. – № 8. – С. 79–84.
8. Колотуха С. М. Кредитування сільськогосподарських підприємств як ефективне джерело інвестиційної діяльності / С. М. Колотуха // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 89–95.
9. Мазур Н. А. Проблеми і перспективи інвестицій в АПК України / Н. А. Мазур // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 73–77.
10. Смолій Л. В. Інвестиційне забезпечення аграрних підприємств регіону / Л. В. Смолій // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 65–67.
11. Третьак А. Стратегія аграрно-земельної реформи в умовах сучасної світової продовольчої кризи / А. Третьак, В. Другак, І. Осадча // Землевпорядний вісник. – 2008. – №5. – С. 4–15.
12. Шеховцов О. Виставки та інвестиції / О. Шеховцов, Г. Кройчик // Зовнішньоекономічний кур'єр. – 2010. – № 5–6. – С.22–24.

Рецензенти:

Благуи І.С. – доктор економічних наук, професор Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника;

Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника.